

An aerial photograph of a river delta region, likely the Varik - Heesselt area. The image shows a complex network of waterways, including a large central lake and several smaller ponds. The surrounding land is a patchwork of green agricultural fields, some with small clusters of buildings. The water is a deep blue-grey color, and there are several boats visible in the lower right portion of the image. The overall scene is a mix of natural water features and human-made agricultural and infrastructure elements.

Samen werken aan hoogwaterveiligheid

Hoogwaterveiligheid in een samenspel van
dijkversterking en rivierverruiming

April 2016

Startdocument MIRT-verkenning Varik - Heesselt

Dit Startdocument vormt de basis voor de MIRT-verkenning Varik-Heesselt, Hoogwaterveiligheid in een samenspel van dijkversterking en rivierverruiming.

Het Startdocument is een gezamenlijke publicatie van:

- Provincie Gelderland (trekker en Bevoegd Gezag)
- Gemeente Neerijnen
- Waterschap Rivierenland
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Inhoud

Inleiding	5
1 Omschrijving projectopdracht	9
1.1 Opgave	9
Waterveiligheid	9
Leefbaarheid	9
1.2 Doel	10
1.3 Aanleiding	11
2 Aanpak	13
2.1 Resultaat	13
2.2 Scope	13
2.3 Referentiesituatie	14
2.4 Relatie met andere projecten	14
Hoogwaterbeschermingsprogramma	14
Herinrichting Heesseltsche Uiterwaarden	15
2.5 Te onderzoeken oplossingsrichtingen	15
Van breed naar smal	15
Dijkversterking	15
Hoogwatergeul Varik-Heesselt	15
Alternatieven in de Verkenning	15
Intermezzo: proces tot nu toe	17
Pre-verkenning (november 2013 - juli 2014)	17
MIRT-onderzoek (februari 2015 - oktober 2015)	17
3 Besluitvorming, organisatie en participatie	21
3.1 Besluitvorming en consultatie	21
3.2 Gebiedsvisie en Atelier Varik-Heesselt	21
3.3 Participatie en communicatie	22
3.4 Organisatie	23
3.5 Planning en proces	23
Verkenningsfase	23
Doorkijk tot uitvoering	25
4 Referenties	27

Inleiding

Op 5 november 2015 hebben Rijk en regio in het BO-MIRT landsdeel Oost besloten om een verkenning te starten naar de hoogwatergeul Varik-Heesselt. Trekker van de verkenning is de provincie Gelderland, in nauwe samenwerking en afstemming met Waterschap Rivierenland, gemeente Neerijnen, ministerie van Infrastructuur en Milieu en Rijkswaterstaat.

Tijdens het Wetgevingsoverleg Water op 30 november 2015 is door het Kamerlid Smaling een motie aangekondigd. Deze motie verzoekt de minister om niet eerder over te gaan tot de MIRT-verkenning dan nadat overleg is gevoerd met gemeenten en provincie en daarbij ruimte te laten voor alternatieven. Op 3 december jl. is de motie aangenomen in de Tweede Kamer.

Motie Smaling c.s.

(Kamerstukken II 2015/16, 34 300 J, nr. 13)

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat bij het MIRT- onderzoek Varik-Heesselt alleen wordt ingezet op het scenario van een hoogwatergeul waarbij andere MER-scenario's en aangedragen alternatieven niet zijn onderzocht,

overwegende, dat thans geen afweging gemaakt kan worden over nut en noodzaak van de hoogwatergeul,

verzoekt de regering

niet eerder over te gaan tot de MIRT- verkenning naar de hoogwatergeul Varik-Heesselt dan nadat in overleg is getreden met betrokken gemeenten en de provincie, en daarbij ruimte te laten voor alternatieven voor de hoogwatergeul,

en gaat over tot de orde van de dag.

Smaling
Jacobi
Geurts

In het kader van de Structuurvisie WaalWeelde-West heeft de gemeenteraad van Neerijnen juli 2015 een amendement aangenomen over de hoogwatergeul, waarin aandacht wordt gevraagd voor de te verwachten piekbelasting, studie naar alternatieven en het voortvarend oppakken van de MIRT-verkenning.

Amendement gemeenteraad Neerijnen (2015-05-08580)

Onderwerp: wijziging structuurvisie Waalweelde-West

De raad van de gemeente Neerijnen op donderdag 9 juli 2015 in vergadering bijeen, ter behandeling van het voorstel Structuurvisie Waalweelde-West.

Overwegende dat:

1. de aan de hoogwatergeul Varik-Heesselt ten grondslag liggende te verwachten piekbelasting hoeveelheid water in Rijn bij Lobith ter discussie staat;
2. de studie naar alternatieven voor de hoogwatergeul Varik-Heesselt onderwerp is van een nog uit te voeren MIRT-verkenning, die zeer gewenst is en voortvarend dient te worden opgepakt teneinde de onduidelijkheid voor het gebied zo snel mogelijk weg te nemen;
3. de onduidelijkheid over de hiervoor onder 1. en 2. genoemde onderwerpen met zich meebrengt dat thans geen volledige en integrale afweging gemaakt kan worden over nut en noodzaak van de hoogwatergeul; Varik-Heesselt;
4. duidelijkheid in de toekomst over de hiervoor onder 1. en 2. genoemde punten alsdan kan leiden tot een gewijzigd inzicht ten aanzien van nut en noodzaak van de hoogwatergeul Varik-Heesselt en de opnemings daarvan in een structuurvisie;

Besluit:

Beslispunt b. als volgt te wijzigen:

- het milieueffectrapport “MER Structuurvisie Waalweelde-West” inclusief de bijlage, de passende beoordelingen en Update beoordelingen, vast te stellen met uitzondering van de hoogwatergeul Varik-Heesselt, hetgeen ook van toepassing is voor de beslispunten c. en d.

En gaat over tot de orde van de dag.

Aan het verzoek van de motie van de Tweede Kamer en het amendement van de raad van Neerijnen wordt tegemoetgekomen met dit Startdocument. Het Startdocument bevat onder meer een omschrijving van de opgave en het doel van de MIRT-verkenning, geeft aan hoe alternatieven worden meegenomen, de wijze waarop participatie wordt vormgegeven en de te doorlopen stappen.

Vanwege de inhoudelijk en procedurele relatie gaat het Startdocument tevens in op de afstemming met het dijkversterkingsproject Tiel-Waardenburg (TiWa). De bestuurders hebben besloten de twee waterveiligheidsmaatregelen uit te laten monden in één voorkeursalternatief en hierover één geïntegreerd besluit te nemen. De dijk moet sowieso worden versterkt. In de MIRT-verkenning staat de vraag centraal of en hoe rivierverruiming aanvullend een bijdrage kan leveren: wat is de optimale mix van maatregelen?

Dit Startdocument markeert de start van een verkenning naar de hoogwatergeul in afstemming met het dijkversterkingsproject Tiel-Waardenburg.

Het Startdocument is vastgesteld door provincie Gelderland, het ministerie van Infrastructuur en Milieu, Waterschap Rivierenland en de gemeente Neerijnen in de Stuurgroep van 21 maart 2016 en vervolgens in de dagelijkse besturen van provincie, gemeente en waterschap (5 april 2016).

Consultatie Startdocument

Een conceptversie van dit Startdocument is ter consultatie voorgelegd aan de verschillende overheden en in het gebied.

Het Startdocument is behandeld in de klankbordgroep Varik-Heesselt met bewoners en ondernemers uit het gebied. De klankbordgroep heeft per brief gereageerd. Zij hebben onder meer aandacht gevraagd voor een ruime scope om voldoende ruimte te laten voor alternatieven voor de hoogwatergeul. Daarnaast zijn aandachtspunten voor het vervolg meegegeven. Het goed informeren en betrekken van alle bewoners in het gebied wordt belangrijk gevonden, evenals het bieden van een oplossing voor de zgn. schrijnende gevallen als gevolg de ontstane onzekerheid. De klankbordgroep Tiel-Waardenburg sluit zich volledig aan bij deze reactie en adviseert aanvullend om per dorp een ontwerpatelier te organiseren.

B&W van de gemeente Neerijnen heeft het concept-Startdocument schriftelijk ter consultatie voorgelegd aan de raad. Vier van de zes raadsfracties hebben schriftelijk gereageerd: Voor Neerijnen, Gemeentebelangen Neerijnen, PvdA en VVD.

Bij Voor Neerijnen leven nog veel vragen (o.a. over de rol en het overleg met de gemeente, het onderwerp leefbaarheid en nut & noodzaak). Zij geven aan dat meer tijd genomen had moeten worden om met de raad en betrokkenen over het Startdocument te praten. De PvdA-fractie vindt dat de belangrijkste opdracht moet zijn het vinden van de optimale mix van waterstandsverlagende en dijkversterkende maatregelen, waarbij alle opties bekeken worden. Daarnaast geeft de PvdA aan dat op een aantal belangrijke punten nog verduidelijking is vereist (gebiedsvisie en atelier Varik-Heesselt). De VVD-fractie is van mening dat de leefbaarheid, bedrijvigheid en veiligheid in de regio gevaar lopen. De VVD verzoekt in de gebiedsvisie ook de mogelijkheden voor bebouwing op de dijk mee te nemen en ondernemers en maatschappelijke organisaties te betrekken. Daarnaast pleit de VVD voor betere informatievoorziening en snellere besluitvorming. De fractie Gemeentebelangen Neerijnen geeft een aantal algemene opmerkingen en een groot aantal detailopmerkingen. De algemene opmerkingen gaan over de status van het document; het invulling geven aan de motie Smaling; het onafhankelijk behandelen van de dijkversterking en de hoogwatergeul; de titel, het niet kosteneffectief zijn van de geul en het via meekoppelkansen zoeken naar en omdraaien van de argumentatie; de nut en noodzaak.

Met de Vereniging Waalzinnig heeft een gesprek plaatsgevonden en ook zij hebben hun opmerkingen op papier gezet, op hoofdlijnen en meer in detail. De opmerkingen komen grotendeels overeen met de reactie van de fractie Gemeentebelangen (zie hierboven). Aanvullend geven zij aan het mooi te vinden dat dijkversterking en de geul in afhankelijkheid van elkaar worden behandeld; vragen aandacht voor de impact van de nieuwe veiligheidseisen en betwisten het negatieve beeld dat wordt geschetst van de leefbaarheid.

De complete reacties zijn terug te vinden op www.waalweelde.nl, als ook de reactie van B&W Neerijnen op de ingekomen consultatiereacties. De consultatie heeft geleid tot wijzigingen van en aanvullingen in dit definitieve Startdocument.

1 Omschrijving projectopdracht

1.1 Opgave

Waterveiligheid

De huidige inspanningen uit het programma Ruimte voor de Rivier zijn voor de lange termijn niet voldoende. Er zijn belangrijke redenen voor extra maatregelen, namelijk de klimaatsverandering, de stabiliteit van de huidige dijken en de bodemdaling. Met deze ontwikkelingen als aanleiding is in 2014 door Rijk en regio een Voorkeursstrategie (VKS) Waterveiligheid Rivieren opgesteld. De Voorkeursstrategie betreft een samenspel van rivierverruimingsmaatregelen en dijkversterkingen. De hoogwatergeul Varik-Heesselt is onderdeel van een ruggengraat aan grote rivierverruimende maatregelen in de Voorkeursstrategie. Uit de wettelijke toetsing van de waterkeringen is gebleken dat de dijken op het traject tussen Tiel en Waardenburg gedeeltelijk niet voldoen aan de wettelijke normen voor de waterveiligheid. Vooral de stabiliteit van de dijken voldoet niet. Het afgekeurde dijktraject Tiel-Waardenburg is daarom opgenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Waterschap Rivierenland heeft besloten om nu alvast te anticiperen op de nieuwe normen door ook de zogenaamde tussenvakken gelijktijdig in deze ronde mee te nemen. De Verkenning voor de dijken is in 2015 gestart.

Bij Varik-Heesselt maakt de Waal een scherpe bocht en is de rivier relatief smal. Extra ruimte bieden aan de rivier kan hier leiden tot een betere doorstroming en daarmee een waterstandsdeling, doorwerkend tot Nijmegen.

Rivierverruiming is in de Voorkeursstrategie vooral ingezet voor het 'opvangen' van de klimaatopgave. Recente studies tonen aan dat de door de Tweede Kamer nog vast te stellen nieuwe normering leidt tot een aanzienlijke hoogteopgave voor dijken. Langs de Waal kan dit plaatselijk gaan om een verhoging van kruinhoogtes tot meer dan een meter. Afhankelijk van de hoogteopgave (klimaat en nieuwe normering) kan een hoogwatergeul Varik-Heesselt zorgen voor meer adaptiviteit/flexibiliteit. Door verlaging van het maatgevend hoogwater is het mogelijk dijken later of minder op te hogen en te verbreden.

Leefbaarheid

De waterveiligheidsopgave vormt de aanleiding voor de MIRT-verkenning. Hier worden opgaven op het gebied van leefbaarheid aan gekoppeld.

De dorpen Varik en Heesselt liggen aan de Waal, centraal gelegen in Nederland en op afstand van de A2, de A15 en de provinciale weg. Beide dorpen zijn te bereiken via de Waalbandijk en via de lokale landelijke wegen door het agrarische gebied. De dorpen liggen in een waardevol landschap, waarin de overgang van de oeverwal naar de lager gelegen komgronden nog goed te herleiden is. De ligging aan de dijk en het kenmerkende agrarische landschap is een duidelijke kwaliteit van het gebied, maar mede door de geïsoleerde ligging van de dorpen is de leefbaarheid in het gebied onder druk komen te staan. Het voorzieningenniveau in de dorpen is de afgelopen jaren afgenomen. Ook recreatief is het gebied beperkt ontwikkeld. Hoewel grootschalige recreatieve voorzieningen snel afbreuk doen aan het huidig waardevolle landschap, zijn er voldoende kwaliteiten om ook kleinschalig recreatieve voorzieningen te ontwikkelen.

De dorpen Ophemert, Varik en Heesselt zijn kort aan de rivierdijk gelegen. Achter de dijken spelen op bepaalde plekken kwelproblemen. Bij nieuwbouw in

de dorpen is extra aandacht nodig om te kunnen voldoen aan de eisen bij bouwen dicht bij de dijk. Zeker ter plaatse van het bebouwd gebied kan de huidige versterkingsopgave van de dijk tot noodzakelijke wijziging in de stedenbouwkundige opzet leiden. Dit kan gevolgen hebben voor het kenmerkende beeld van de rivierdorpen.

Ten noordwesten van de dorpen ligt een agrarisch gebied waarbinnen voornamelijk de veehouderij en fruitteelt vertegenwoordigd is. De schaal en maat van het landschap, maar ook de huidige verkaveling van het gebied geven in de huidige opzet beperkt ruimte om aanwezige bedrijven voldoende toekomstperspectief (in de vorm van schaalvergroting) te bieden. De landelijke ontwikkelingen in de landbouw doen zich ook voor in dit gebied.

Naast de huidige problematiek in het gebied kunnen nieuwe opgaven in het kader van de waterveiligheid ook gevolgen hebben voor de leefbaarheid. Dit geldt zowel voor een eventuele aanleg van een hoogwatergeul als ook bij noodzakelijke aanpassingen van de dijk. Een hoogwatergeul raakt bedrijven en woningen en de dorpen Varik en Heesselt komen in een dorpspolder te liggen. Daarbij zal ook het gewaardeerde waardevolle landschap wijzigen, omdat de kenmerkende structuur van het gebied wordt doorsneden. De pre-verkenning maar ook nadere studie naar 'meekoppelkansen' in het MIRT-onderzoek laat zien dat er naast bedreigingen ook nadrukkelijk kansen zijn. De hoogwatergeul kan zorgen voor nieuwe economische dragers die een positieve impuls geven aan de leefbaarheid van het gebied en kan nieuwe kwaliteiten toevoegen.

Ook de opgave aan de huidige dijk heeft gevolgen voor bestaand gebruik en de kwaliteit van het bebouwde en onbebouwde gebied. Het traject Tiel – Waardenburg is gelegen in het hart van de Tielerwaard. De Waalbandijk is een prominent element in het landschap en ligt in een afwisselende omgeving van groen en bebouwing. Compacte dijkdorpen liggen direct aan de Waalbandijk. Ook hier geldt dat verbetermaatregelen aan de dijk gevolgen kunnen hebben voor huidige functies en het bestaande landschappelijk beeld van de rivierdijk. En tegelijkertijd zijn ook hier kansen om andere ontwikkelingen te laten meekoppelen. De verkenning die voor het dijktraject Tiel-Waardenburg is gestart, brengt deze meekoppelkansen in beeld.

1.2 Doel

De volgende doelstellingen staan centraal in de Verkenning:

- Het verhogen van de waterveiligheid. De dijken tussen Tiel en Waardenburg moeten gaan voldoen aan de (nieuwe) normering, zoals opgenomen in de Waterwet (2017). Het voldoen aan de normering is de hoofddoelstelling. Deze kan worden gerealiseerd door een samenhangend pakket van maatregelen, waarvan dijkversterking in ieder geval onderdeel uitmaakt. Daarnaast is het doel om de doorstroming van de Waal ter hoogte van de bocht bij de kernen Varik en Heesselt te verbeteren en een substantiële verlaging van de waterstand bij hoogwater te realiseren, bovenstrooms van de bocht. Het streven is om de maatgevende waterstand op de Waal met minimaal 40 cm te laten dalen. Dit sluit aan bij de opgave zoals is onderzocht in het Deltaprogramma 2015, Voorkeursstrategie Rivieren en de gewenste waterstandsdaling, zoals is opgenomen in het Deltaprogramma 2015 en het Nationaal Waterplan.
- Gebiedsontwikkeling ter versterking van de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit als gevolg van rivierverruiming, in samenwerking met bewoners en gebruikers. Naast een goede inpassing van de maatregel(en) liggen er aanvullend ontwikkelkansen voor het gebied, in het bijzonder voor ontwikkeling van nieuwe natuur en structuurverbetering in de landbouw,

met daaraan gerelateerd kansen op het gebied van infrastructuur en recreatie. Nieuwe ontwikkelingen mogen geen significante, negatieve effecten hebben op het veiligheidsdoel.

- Benutten van de combinatiemogelijkheden van dijkversterking en rivierverruiming. Het zoeken naar de optimale verhouding tussen waterstandsverlaging en benodigde dijkverhoging en het beperken van de overlast voor het gebied. Daarnaast biedt rivierverruiming mogelijkheden voor het invullen van compensatieverplichtingen (natuur, versmalling rivierbed) als gevolg van de dijkversterking.

Waterveiligheid is vertrekpunt en aanleiding voor de MIRT-verkenning. Het project moet minimaal voldoen aan de hoofddoelstelling (voldoen aan de nieuwe normering). Met waterstandsdeling, gebiedsontwikkeling en benutten combinatiemogelijkheden als belangrijke overige (gecombineerde) doelstellingen.

Het tekort aan hoogte van de dijken langs de Waal is als gevolg van de klimaatopgave, de bodemerosie en de nieuwe normering fors. Uitgangspunt is een maximale afvoer van 18.000 m³/s bij Lobith in het jaar 2100 (zie tekstkader Piekafvoer bij Lobith). Op basis van eerdere onderzoeken in het kader van het Deltaprogramma is geconcludeerd dat rivierverruiming met een substantiële verlaging van de waterstand het meest bijdraagt aan de waterveiligheidsopgave. Daarom is het streven dat met rivierverruimende maatregelen minimaal 40 cm waterstandsdeling wordt bereikt. Het formuleren van dit streven sluit iets minder centimeters waterstandsdeling of andere rivierverruimende maatregelen dan de hoogwatergeul niet uit.

1.3 Aanleiding

Wat zijn de argumenten om nu een verkenning te starten?

- *Relatie met opgave uit HWBP.* Het uitwerken van de maatregel vóór 2030 maakt dat hiermee rekening kan worden gehouden bij het dijkontwerp van afgekeurde en overige dijkvakken bovenstrooms van de uitstroom van de hoogwatergeul bij Heesselt. De hoogwatergeul ligt in zijn geheel binnen het dijktraject Tiel-Waardenburg (HWBP-Verkenning TiWa). Door de dijkversterking TiWa en de hoogwatergeul gelijk op te laten lopen is het mogelijk om integraal een afweging te maken over hoogte van de dijken en rivierverruiming gerelateerd aan de gebiedsopgave en draagvlak bij bewoners. Een hoogwatergeul heeft niet alleen invloed op het dijktraject Tiel – Waardenburg, maar ook op het bovenstrooms gelegen dijktraject Tiel, Neder Betuwe en Wolferen-Sprok (ook HWBP-projecten).
- *Duidelijkheid bieden aan de streek.* De vraag of en wanneer de hoogwatergeul gerealiseerd wordt geeft onzekerheid bij veel bewoners. Het vroegtijdig verkennen van de hoogwatergeul geeft op een zo snel mogelijke termijn duidelijkheid.
- *De regio wil graag actief de meekoppelkansen verkennen.* De waterveiligheidsmaatregelen kunnen het gebied een nieuwe impuls geven door deze te koppelen aan nieuwe economische dragers en verbetering van de leefbaarheid.

Piekafvoer bij Lobith

In het Deltaprogramma 2015 is 18.000 m³/s als maximale rivierafvoer bij Lobith in 2100 als beleidsmatig uitgangspunt gehanteerd voor de ontwikkeling van strategieën voor waterveiligheid in de Rijntakken van het rivierengebied, waarbij rekening wordt gehouden met klimaatverandering. De Tweede Kamer en mensen in het gebied (in het bijzonder Vereniging Waalzinnig) hebben vragen gesteld over dit uitgangspunt van 18.000 m³/s bij Lobith. Dit heeft er toe geleid dat 25 november 2015 de Tweede Kamer is voorzien van gedetailleerde informatie over de maatgevende rivierafvoer van de Rijn en de toegepaste methodiek. Zie de brief aan de Tweede Kamer met kenmerk IenM/BSK-2015/222595 en bijlage 2 “rapportage piekafvoer bij Lobith - leeswijzer” behorende bij deze brief.

Het bepalen van de huidige en toekomstige rivierafvoer gebeurt op basis van de best beschikbare kennis. Conform het advies van het Expertise Netwerk Waterveiligheid wordt sinds kort de methodiek GRADE (Generation of Rainfall and Discharge Extremes) gebruikt voor het bepalen van de huidige en toekomstige rivierafvoeren. Deze methode leent zich beter dan de vorige methode om zeldzame piekafvoeren te bepalen. Bij de nieuwe berekeningen worden overstromingen en eventuele noodmaatregelen in Duitsland meegenomen.

Uit de berekeningen met GRADE blijkt dat bij hele hoge herhalingstijden de piekafvoeren mogelijk worden overschat, omdat overstromingen in Duitsland in het laatste deel tot aan de grens niet goed worden gemodelleerd. De bepaling van het maximum debiet dat door dat deel van de Rijn kan stromen is daarom separaat gedaan. Zonder noodmaatregelen komt de maximale afvoer uit op 17.500 m³/s; met noodmaatregelen in Duitsland en rekening houdend met onzekerheden komt hier circa 1000 m³/s bij. Mogelijk kunnen die onzekerheden de komende jaren worden gereduceerd. Daarom wordt beleidsmatig gekozen om voor het jaar 2100 bij Lobith voorlopig 18.000 m³/s als maximale rivierafvoer te blijven hanteren.

Bij de beoordeling van waterkeringen wordt gekeken naar afvoeren die nu kunnen optreden en wordt klimaatverandering niet meegenomen. Bij de komende beoordeling van de waterkeringen ten opzichte van de nieuwe normen zijn afvoeren tot circa 17.000 m³/s relevant. Als blijkt dat de dijk versterkt moet worden, wordt adaptief deltamanagement toegepast. Hierbij wordt tot 50 jaar vooruit gekeken en wordt wel rekening gehouden met klimaatontwikkelingen. Vervolgens wordt bepaald wat de optimale levensduur is van een maatregel. Hierbij is de verwachte rivierafvoer en de bijbehorende waterstand een van de aspecten die het ontwerp mede bepalen. Rivierverruiming zorgt voor verlagen van de waterstanden waardoor de belasting op de dijken vermindert. Het positieve effect van rivierverruiming op de waterstanden is gradueel en treedt ook op bij lagere waterstanden dan de maximale piekafvoer. Er is geen harde grens waar rivierverruiming wel of niet nuttig of noodzakelijk zou zijn. Het verschil in waterstandsval door de inzet van de hoogwatergeul bij debieten tussen 16.000 en 18.000 m³/s is bijvoorbeeld beperkt.

2 Aanpak

2.1 Resultaat

Het belangrijkste product is een MIRT-verkenningrapport en een MER. De verkenning van de hoogwatergeul Varik-Heesselt heeft beleidsmatig, procedureel, ruimtelijk en qua omgeving (bewoners, bedrijven) een duidelijke samenhang met de verkenning van de dijkopgave binnen het HWBP. Om die reden wordt een nauwe koppeling tussen beide projecten gelegd en een gezamenlijke MER opgesteld. Het verkenningrapport moet duidelijk maken wat het voorkeursalternatief wordt. De MER zorgt voor een goede afweging van de alternatieven en onderbouwing van het besluit. Dat geldt ook voor de maatschappelijke kostenbaten-analyse (MKBA). Deze maakt de kosten en baten van ieder alternatief inzichtelijk en wordt parallel aan de MER uitgevoerd.

Een (beeldende) gebiedsvisie geeft richting aan een gedragen gebiedsontwikkeling en gaat in op sociaal-economische aspecten (zoals leefbaarheid en landbouw) en ruimtelijke aspecten. Een belevingswaardenonderzoek maakt daarbij inzichtelijk wat de kernkwaliteiten zijn van het gebied die door bewoners essentieel worden gevonden (zie paragraaf 3.2 voor meer informatie).

2.2 Scope

Voor de scope van het project wordt uitgegaan van de doelen (zie paragraaf 1.2), wettelijke en beleidsmatige randvoorwaarden en regionale wensen en ambities zoals beschreven in het MIRT-onderzoek. De voorgenomen activiteit betreft de dijkversterking Tiel-Waardenburg en de hoogwatergeul Varik-Heesselt. Binnen een MIRT-verkenning wordt onderscheid gemaakt in het projectgebied, plangebied en het studie-/onderzoeksgebied.

Beschrijving hoogwatergeul Varik-Heesselt

De beoogde maatregel betreft een binnendijkse hoogwatergeul met de instroomopening ter hoogte van de Stiftsche Uiterwaarden en de uitstroomopening bij de Heesseltsche Uiterwaarden. Dat wil zeggen dat noordelijk van de dorpen Varik en Heesselt twee nieuwe dijken worden gebouwd, zodat bij hoge rivierafvoer er water door de nieuwe geul (bypass) kan gaan stromen. Door de maatregel komen de dorpen Varik en Heesselt in een “mini-polder” te liggen, omringd door dijken. Hier wonen circa 1.500 mensen. Er ontstaat een gebied van circa 650 ha, aan de noordkant begrensd door dijken van circa 4 - 4,5 km.

Het *projectgebied* is het gebied waar de *voorgenomen activiteit* zich afspeelt en wordt gevormd door het dijktraject Tiel-Waardenburg en de hoogwatergeul Varik-Heesselt. Het dijktraject Tiel-Waardenburg is gelegen in dijkkring 43 en in zijn geheel bijna 20 km lang, waarvan momenteel 12,5 km is afgekeurd. Op basis van de nieuwe normering wordt verwacht dat nagenoeg het gehele traject wordt afgekeurd. Voor de geul omvat het gebied de uiterste contouren van een hoogwatergeul, inclusief de toe- en uitstroomgebieden bij de respectievelijk de inlaat (Stiftsche uiterwaarden) en de uitlaat (Heesseltsche uiterwaarden).

Het *plangebied* wordt gevormd door het dijktraject Tiel-Waardenburg, de hoogwatergeul én de daartussen gelegen dorpspolder. Deze gebieden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wanneer een geul wordt aangelegd heeft

dat gevolgen voor de bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid van het omliggende gebied.

Overigens is het zoekgebied voor alternatieve oplossingen voor de geul ruimer en kunnen ook alternatieven worden aangedragen buiten het plangebied.

Kaart plangebied: dijktraject Tiel-Waardenburg, hoogwatergeul en tussengelegen polder

Het *studiegebied* (onderzoeksgebied) is groter en omvat het gebied waar als gevolg van de aanleg van een hoogwatergeul en de dijkversterking relevante effecten te verwachten zijn. Met andere woorden het plangebied en het gebied daarbuiten waar mogelijk effecten optreden.

2.3 Referentiesituatie

De referentiesituatie gaat uit van de huidige situatie en de realisatie van maatregelen waartoe is besloten en waarvoor de financiering is geregeld. Dat betekent dat de volgende programma's/maatregelen zijn afgerond:

- Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma: de dijkversterkingen die nodig zijn gebleken bij de eerste en tweede wettelijke toetsing van waterkeringen;
- Programma Ruimte voor de Rivier om de Rijn in te richten voor een afvoer van 16.000 m³/s;
- Overige maatregelen die zijn vastgelegd in een bestuursovereenkomst. Dit betreft bijvoorbeeld de Waalweelde projecten (waaronder de herinrichting van de Heesseltsche Uiterwaarden) en Stroomlijn (vegetatie in uiterwaarden op orde).

2.4 Relatie met andere projecten

Hoogwaterbeschermingsprogramma

Het is zaak om de opgave voor waterveiligheid met dijkversterking (HWBP) en rivierverruiming efficiënt aan te pakken. De dijkversterkingen die voortvloeien

uit de derde toetsingsronde en toetsingen die in de toekomst plaatsvinden worden opgenomen in het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Het dijktraject Tiel-Waardenburg is één van de urgente opgaven in het HWBP. De aanpak van het HWBP is vergelijkbaar met die van het MIRT en kent eveneens de te doorlopen fasen van Verkenning, Planuitwerking en Realisatie.

Herinrichting Heesseltsche Uiterwaarden

De aanbesteding van de herinrichting van de Heesseltsche Uiterwaarden is in 2015 gestart, om in 2019 te zijn uitgevoerd. Voor zover nu duidelijk heeft de aanleg van een hoogwatergeul geen gevolgen voor de te nemen inrichtingsmaatregelen.

2.5 Te onderzoeken oplossingsrichtingen

Van breed naar smal

Kern van de verkenningsfase is een trechteringsproces: van veel oplossingsrichtingen trechteren naar een beperkt aantal alternatieven en vervolgens naar een voorkeursbeslissing met één voorkeursalternatief. In de verkenningsfase worden alternatieven ontwikkeld die passen bij de doelstellingen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van het werk dat in de vorige onderzoeken is verricht. Maar er is ook ruimte om nieuwe oplossingsrichtingen in te brengen.

Dijkversterking

Voor de dijk wordt eerst de veiligheidsopgave nader bekeken. Op basis van de veiligheidsopgave, een analyse van de omgeving en een inventarisatie van meekoppelkansen worden alternatieven samengesteld. Belangrijk aspect daarbij is onder andere binnenwaartse (verzwaring richting polder) of buitenwaartse (richting rivier) versterking en het eventuele gebruik van constructies (zoals een damwand in de dijk) wanneer de ruimte voor een oplossing in grond beperkt is.

Hoogwatergeul Varik-Heesselt

Het MIRT-onderzoek en de studies daarvoor hebben verschillende alternatieven voor een hoogwatergeul opgeleverd (zie ook Intermezzo). Deze zijn onderzocht en beoordeeld. Daarbij is gezocht naar uitersten (bandbreedte) in alternatieven waarbinnen nog allerlei combinaties mogelijk zijn. Dit heeft geleid tot enerzijds een budgetvariant welke als een sobere variant met een minimaal ruimtebeslag op hoofdlijnen is ingepast in het landschap. En anderzijds een tweetal varianten waarbij meer ruimte is genomen om andere functies mee te kunnen koppelen. De variant 'Weide Geul & Fruiteiland' waar bij de nadere uitwerking de ontwikkeling van de landbouw als denkrichting is genomen. En de variant 'Levende Rivier' welke zich meer richt op natuurontwikkeling.

Alternatieven in de Verkenning

In het MIRT-onderzoek naar de hoogwatergeul is geconcludeerd dat dijkverhoging het enige volwaardige alternatief is voor de hoogwatergeul (zie Intermezzo).

Deze conclusie leidt ertoe dat in ieder geval (minimaal) de volgende twee alternatieven in de Verkenning worden meegenomen:

- 1 Alternatief met (alleen) dijkversterking en -verhoging
- 2 Alternatief met dijkversterking en -verhoging in combinatie met een hoogwatergeul

In de start- en analytische fase van de verkenning (zie paragraaf 3.5) is ruimte om aanvullend oplossingen in te brengen via het participatieproces. Dit kan leiden tot meer dan de twee genoemde alternatieven.

Voor de hoogwatergeul worden samen met de mensen in het gebied verschillende inrichtingsvarianten uitgewerkt. Bijvoorbeeld met de nadruk op natuur of met de nadruk op de landbouwfunctie. Ook voor de dijkversterking worden gezamenlijk varianten uitgewerkt.

Intermezzo: proces tot nu toe

Pre-verkenning (november 2013 - juli 2014)

De maatschappelijke impact van een hoogwatergeul en meer inzicht in meekoppelkansen is voor de provincie en gemeente aanleiding geweest om een pre-verkenning uit te voeren. Deze is gestart in november 2013 en afgerond in de zomer van 2014. De gevolgen van een geul zijn groot. Een aantal bewoners en bedrijven dient te wijken voor de aanleg. Daarnaast maken bewoners zich zorgen over hun veiligheid (wat zijn de gevolgen als de dijkkring doorbreekt?) en bereikbaarheid. Een hoogwatergeul biedt ook meekoppelkansen op het gebied van bijvoorbeeld natuur, recreatie en landschap. Samenhangende ontwikkeling van deze kwaliteiten kan een impuls bieden aan de regio.

De pre-verkenning heeft verschillende deelstudies opgeleverd, zoals een referentiestudie, een studie naar meekoppelkansen, een gebiedsanalyse en een bandbreedtestudie. De bandbreedtestudie geeft inzicht in de uitersten in de ligging, werking en inrichting van de hoogwatergeul. Met welke breedtes en dieptes kan een eventuele hoogwatergeul ten noorden van Varik en Heesselt echt doen waarvoor hij bedoeld is? Hoe past dit in het landschap? Welke bestaande en nieuwe gebruiksmogelijkheden zijn hier aan te koppelen?

In de bandbreedtestudie zijn drie uitersten voor de vormgeving van de geul aangegeven: een 'breedst' en 'smalst' en 'functioneel'. Voor elk uiterste zijn globaal de gevolgen voor het gebruik van het gebied verkend, zoals voor wonen, landbouw, natuur, recreatie en wegen. Om meningen en ideeën uit het gebied te verzamelen is bij het opstellen van de bandbreedtestudie samengewerkt met een klankbordgroep. De groep bestaat uit belanghebbenden en bewoners uit het zoekgebied van de geul en uit de nabij gelegen dorpen.

In juni 2014 is een brochure over de hoogwatergeul verschenen die onder alle inwoners van Varik, Heesselt en Ophemert is verspreid, getiteld 'Samen vooruitlopen op een beslissing voor meer rivierruimte'. Op een inloopmiddag kwamen in juni ongeveer 100 belangstellenden. Met het verschijnen van de brochure en de inloopmiddag is de pre-verkenning afgerond.

MIRT-onderzoek (februari 2015 - oktober 2015)

Het Kabinet heeft op Prinsjesdag 2014 het Deltaprogramma 2015 aangeboden aan de Tweede Kamer. In het Deltaprogramma 2015 is het volgende te lezen: "Voorgesteld wordt toe te werken naar het starten van MIRT-verkenningen in 2015 voor de hoogwatergeul Varik-Heesselt (...), met de voorkeursstrategie als richtinggevend kompas en rekening houdend met de urgentie van de

dijkversterkingen voor Waal-Merwedebeschermsprogramma (Hoogwaterbeschermsprogramma 2015-2020) (Deltaprogramma, 2014, p. 92).” Tijdens het Wetgevingsoverleg Water op maandag 17 november 2014 bleek dat er in de Tweede Kamer brede steun is voor het Deltaprogramma 2015. Het rijksbeleid dat voortvloeit uit deltabeslissingen is verankerd in de ‘Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan’ (NWP) en opgenomen in het Nationaal Waterplan 2016-2021.

In een samenwerking met het Rijk is de regio aan zet voor uitwerking van de Voorkeursstrategie. De hoogwatergeul Varik-Heesselt is onderwerp van gesprek geweest tussen minister Schultz van Haegen en gedeputeerde Meijers tijdens het BO MIRT Oost-Nederland op 27 oktober 2014. Het Ministerie van IenM heeft aangegeven aanvullende vragen te hebben voordat kan worden beslist over het starten van een MIRT-verkenning. Deze aanvullende vragen zijn verwoord in een brief (kenmerk: IENM/BSK-2015/8932) die het Rijk heeft gestuurd aan de stuurgroep Maas- en Rijnakken over de prioritering en uitvoering van de rivierverruimende maatregelen. Aan een rijksbijdrage voor de meerkosten van rivierverruimende maatregelen ten opzichte van dijkversterkingen zijn de volgende drie voorwaarden gesteld:

- 1 bijdrage aan waterveiligheid en effectiviteit daarvan;
- 2 reële kansen om op gebiedsniveau synergie(meekoppelkansen) te realiseren en draagvlak;
- 3 cofinanciering vanuit de regio en (bij startbeslissing) zicht op financiering van het totale project.

Het Rijk verwacht van de regionale partners (waterschappen, provincies, gemeenten) een integraal, regionaal voorstel voor de inzet van dijkversterking en rivierverruiming op het niveau van de Rijnakken als geheel tot ca. 2030. Dit voorstel dient te onderbouwen welke projecten wanneer aan de orde zijn. In de bewuste brief geeft de minister ook aan dat zij op basis van dit voorstel wil besluiten over de eventuele start van één of meer MIRT-verkenningen naar rivierverruimende maatregelen. Zij streeft ernaar om deze besluiten gezamenlijk (rijk en regio) in 2015 te nemen. Dat is wenselijk vanwege de urgentie van de lopende HWBP-dijkversterkingsprojecten langs de Waal en het verzoek van de provincie Gelderland en gemeente Neerijnen om op korte termijn meer duidelijkheid te creëren over de hoogwatergeul Varik-Heesselt.

Hoewel hier tijdens een BO MIRT niet formeel toe is besloten, is door de provincie Gelderland in samenwerking met Waterschap Rivierenland, Ministerie van IenM, Rijkswaterstaat en gemeente Neerijnen in de periode februari tot oktober 2015 een MIRT-onderzoek uitgevoerd. Dit MIRT-onderzoek heeft tot doel om tot een onderbouwd besluit te komen over het starten van een MIRT-verkenning voor de hoogwatergeul Varik-Heesselt. Het onderzoek richt zich op de vragen zoals deze in de brief van het Rijk zijn opgenomen en de voorwaarden zoals opgenomen in de Spelregels MIRT. Het onderzoek dat het Deltaprogramma heeft uitgevoerd om de voorkeursstrategieën voor te bereiden heeft de status van een MIRT-onderzoek. Het onderzoek voor de hoogwatergeul Varik-Heesselt is te zien als een gebiedsspecifieke aanvulling op dit MIRT-onderzoek en is bedoeld om de informatie te vergaren die nodig is voor het besluit over een Startbeslissing tot MIRT-verkenning.

Belangrijke onderdelen van het MIRT-onderzoek zijn een deelstudie naar de meekoppelkansen en een deelstudie naar alternatieven voor de geul (Koenraadt & Maronier, 28 mei 2015). Hierin wordt ingegaan op alternatieven voor de hoogwatergeul die eerder naar voren zijn gekomen en door deskundigen beoordeeld.

Het MIRT-onderzoek concludeert dat de hoogwatergeul een belangrijke bijdrage levert aan verlaging van het maatgevend hoogwater (als gevolg van nieuwe normering én klimaatsopgave), een hydraulisch rivierkundig knelpunt oplost en daarmee bijdraagt aan een robuuster riviersysteem en ruimtelijk-economische meerwaarde kan bieden voor de streek door meekoppelkansen (voornamelijk natuur, agrarisch, recreatie). Het MIRT-onderzoek concludeert verder dat dijkverhoging het enige serieuze alternatief is voor de hoogwatergeul (zie www.waalweelde.nl voor de onderzoeksrapportage). Het onderzoek vormde mede de basis voor het voorstel voor rivierverruimende maatregelen van de regionale overheden verenigd in het Bestuurlijk Platform Rijn aan de Minister van IenM (zie www.gelderland.nl/Deltaprogramma-Rijn). In dit voorstel heeft de regio de hoogwatergeul Varik-Heesselt opgenomen en onderbouwd dat het de meest effectieve maatregel langs de Waal is voor het verlagen van de waterstand. In het BO MIRT van 5 november 2015 is op basis van dit regionaal voorstel door de Minister van IenM en de regionale bestuurders besloten tot de start van een MIRT-verkenning naar de hoogwatergeul Varik-Heesselt. Daarbij zijn afspraken gemaakt over het vervolg en de financiering (zie brief aan de Tweede Kamer met kenmerk IenM/BSK-2015/212446).

3 Besluitvorming, organisatie en participatie

3.1 Besluitvorming en consultatie

De aanpak van de MIRT-verkenning verloopt volgens het MIRT-Spelregelkader. Uitgangspunt daarbij is dat de regio de trekkende partij levert, in dit geval de provincie Gelderland in nauwe samenwerking met het ministerie van IenM (belangrijkste financier), Waterschap Rivierenland (relatie HWBP), Rijkswaterstaat (rivierbeheerder) en de gemeente Neerijnen.

In het voortraject van de hoogwatergeul (pre-verkenning en MIRT-onderzoek) is veel energie gestoken in het betrekken van de verschillende stakeholders, onder meer via een klankbordgroep. Ook voor het dijkversterkingsproject Tiel-Waardenburg zijn inmiddels informatiebijeenkomsten georganiseerd en meningen opgehaald in een belevingswaardenonderzoek. Het nauw betrekken van de (lokale) stakeholders wordt in de MIRT-verkenning voortgezet.

De MER-procedure wordt gevolgd en geeft een passend kader om nut en noodzaak te onderbouwen en op strategisch niveau de alternatieven te presenteren en af te wegen. Bovendien geldt vanuit de Natuurbeschermingswet ook de verplichting voor het opstellen van een MER omdat een zogenaamde passende beoordeling noodzakelijk is. Dit omdat significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelen van Natura 2000 gebieden niet kunnen worden uitgesloten. Voor het MER is Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland bevoegd gezag.

3.2 Gebiedsvisie en Atelier Varik-Heesselt

Zowel de dijkverbeteringsopgave als ook een eventuele aanleg van een hoogwatergeul hebben impact in het gebied Varik-Heesselt, maar bieden ook kansen voor (nieuwe) gebiedsontwikkeling. De waterveiligheidsmaatregelen zijn onlosmakelijk verbonden met de ontwikkeling van het omringende gebied. Om invulling te geven aan de gebiedsontwikkeling wordt een gebiedsvisie opgesteld. De gebiedsvisie geeft antwoord op de vraag: hoe passen de maatregelen in het gebied en hoe geven we de kwaliteiten van het gebied een impuls? De gebiedsvisie gaat dus niet over de vraag of de geul er komt. Ook als de geul er niet komt, staat het gebied een grote ingreep te wachten. De gebiedsvisie heeft een lokaal karakter en richt zich op de bewoners en ondernemers in het gebied zelf. De visie is integraal van karakter en gaat in op zowel ruimtelijke aspecten (zoals infrastructuur, wonen en waterbeheer) als sociaal-economische aspecten (zoals leefbaarheid, recreatie en landbouw). Hoe dit er precies uit gaat zien is nog niet te zeggen; juist de behoefte van de streek zal invulling gaan geven aan deze gebiedsvisie. Het is een stip op de horizon, een wenkend perspectief (geen blauwdruk), waar ontwikkelingen in samenhang naar toe kunnen bewegen. En dit perspectief wordt concreet gemaakt door een vertaling in een meerjaren-uitvoeringsprogramma met daarin een optimale mix van maatregelen.

Centraal staat het gesprek met de mensen uit het gebied. Bewoners en belanghebbenden worden actief benaderd om wensen en behoeften scherp te maken met als doel samen een visie op de toekomst te ontwikkelen. Wat wil dit gebied in de toekomst zijn? Waarom wil je juist hier wonen, wat voor

werkgelegenheid moet hier blijven en komen? Wat zijn de kernwaarden? Wat zijn de wensen en mogelijkheden voor bebouwing op de dijk? Wat betekent de mogelijke komst van een hoogwatergeul? Het gesprek wordt zowel individueel (met keukentafelgesprekken en via belevingswaarden-onderzoek) als groepsgewijs in werksessies gevoerd. Hiervoor wordt een projectlocatie, het Atelier Varik-Heesselt, ingericht. De grote impact van de ingreep vraagt daarom: direct contact met bewoners, ondernemers, gebruikers en maatschappelijke organisaties. Het atelier is een inspirerende ontmoetingsruimte en werkplaats: voor schetssessies, overleg, bijeenkomsten, lezingen of het publieke debat. Het atelier biedt ook ruimte om burgerinitiatieven te faciliteren. Het atelier wordt gebruikt voor 1) het proces om te komen tot een gebiedsvisie en 2) het ontwerpproces van de dijkverbetering Tiel-Waardenburg en van rivierverruiming/de hoogwatergeul. De exacte invulling van het atelier (zoals locatie en openstelling) wordt nader uitgewerkt.

Het proces van de gebiedsvisie start met het inventariseren en analyseren van het gebied. Met gesprekken in het gebied en het uitvoeren van onderzoek: naar landbouw, natuur, recreatie, verkeer, water en leefbaarheid. In beeld wordt gebracht wat de huidige situatie van het gebied is en wat de sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen zijn. De uitkomsten worden gebundeld in een notitie met de bouwstenen en kaders voor gebiedsontwikkeling. Dit is het vertrekpunt voor het schetsen aan toekomstscenario's.

Het proces van de gebiedsvisie loopt parallel aan de m.e.r.-procedure van de MIRT-verkenning. Beide processen voeden elkaar. Zo kan het gebiedsproces input leveren voor de ontwerpen van de waterveiligheidsmaatregelen. De gebiedsvisie heeft geen formele juridische status en is procedureel gescheiden van de MER. Gebiedsvisie en MER lopen samen op en kunnen elkaar beïnvloeden, maar de besluitvorming over de gebiedsvisie is niet afhankelijk van besluitvorming over het voorkeursalternatief (de waterveiligheidsmaatregelen) en andersom.

Het eigenaarschap van de gebiedsvisie ligt bij de bewoners en ondernemers in het gebied. De gemeente Neerijnen is dan ook primair verantwoordelijk voor de gebiedsvisie. Voorgesteld wordt om de gemeenteraad van Neerijnen de gebiedsvisie te laten vaststellen. De provincie Gelderland heeft daarnaast ook een belangrijke rol, in verband met de financiering van mogelijke maatregelen die voortvloeien uit de gebiedsvisie. Het projectteam Varik-Heesselt heeft de opdracht om samen met inwoners en ondernemers de gebiedsvisie op te stellen.

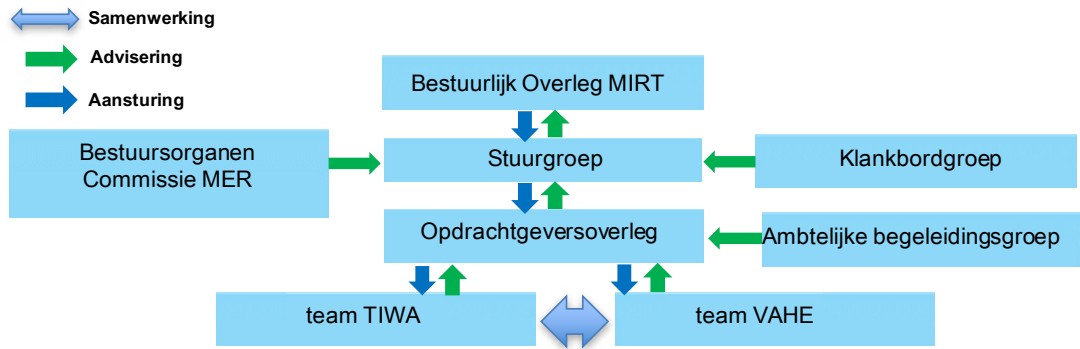
3.3 Participatie en communicatie

Om een zorgvuldig besluitvormingsproces te bevorderen is passende participatie van de omgeving een voorwaarde. Tijdens de preverkenning is gestart met een klankbordgroep en zijn op gezette tijden bewoners van Varik, Heesselt en Ophemert geïnformeerd (inloopbijeenkomsten, informatiebrochure). Er heeft zich een actiegroep geformeerd: vereniging Waalzinnig. Zij zijn niet overtuigd van nut en noodzaak. Zij zijn bij alle stappen betrokken en in gesprek met de overheden. Deze aanpak wordt gecontinueerd.

In de komende maanden wordt een communicatie- en participatieplan opgesteld. Het is daarbij van belang om alle betrokken actoren goed in beeld te hebben en te houden, en daarbij beschikbare middelen om te informeren en consulteren uit te werken. Hierbij hoort het herijken van de stakeholdersanalyse en het in beeld brengen van de belangen en wensen uit de omgeving. Ook het (strategisch) relatiebeheer wordt gecontinueerd en verder uitgewerkt. Resultaten van de bijeenkomsten, gevoerde gesprekken, en gemaakte afspraken en toezeggingen worden bijgehouden in een omgevingsmonitor.

3.4 Organisatie

De provincie Gelderland is trekker van de MIRT-verkenning. Het Waterschap Rivierenland is trekker van de dijkversterking. Vanwege de samenhang tussen beide maatregelen is er een gezamenlijke bestuurlijk opdrachtgever, een stuurgroep waarin het ministerie van IenM, Waterschap Rivierenland, de gemeenten Neerijnen en Tiel, Rijkswaterstaat, HWBP-programma en de provincie Gelderland deelnemen. De stuurgroep zorgt voor een inhoudelijke sturing op hoofdlijnen van de verkenning en stelt de producten vast.

Organisatieschema

De verkenning wordt uitgevoerd door een kernteam bestaande uit ambtelijke vertegenwoordigers van partijen uit de stuurgroep. Het kernteam werkt in opdracht van een ambtelijk opdrachtgever. De ambtelijk opdrachtgever organiseert een opdrachtgeversoverleg waarin directeuren/hoofden van de betrokken organisaties in deelnemen. Het opdrachtgeversoverleg neemt besluiten over bijvoorbeeld geld en inzet van personeel en bereidt de stuurgroep voor. Het kernteam werkt gezamenlijk aan één opdracht. De belangen van de afzonderlijke organisaties worden ingebracht via de ambtelijke begeleidingsgroep.

Het Waterschap en de provincie stellen gezamenlijk een procescoördinator in. Deze procescoördinator heeft de taak de samenwerking en afstemming tussen dijkversterking en rivierverruiming in te richten en te coördineren. De focus van de samenwerking is gericht op het komen tot één geïntegreerd besluit over beide maatregelen.

3.5 Planning en proces

Verkenningfase

De verkenning wordt aangepakt volgens het MIRT-spielregelkader, deze kent vier stappen:

- **Startfase:** opstarten project en probleemanalyse. Door betrokken overheidsorganisaties wordt een Startdocument en plan van aanpak opgesteld voor de verkenning. Daarna volgt consultatie met publiek over problematiek en scope van de verkenning. Dit resulteert in een Notitie Reikwijdte en detailniveau.
- **Analytische fase:** genereren oplossingsrichtingen en zeef 1. Het is de bedoeling om in deze fase een brede set aan oplossingsrichtingen te genereren en deze globaal en kwalitatief te beoordelen. Uit deze brede set aan oplossingsrichtingen selecteert de stuurgroep een beperkt aantal (“top 3”) kansrijke alternatieven: zeef 1.

- Beoordelingsfase: alternatieven beoordelen en selecteren en zeef 2. In deze fase worden de drie kansrijke alternatieven nader uitgewerkt en beoordeeld om tot één voorkeursalternatief te komen (zeef 2). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de MER en een maatschappelijke kosten/batenanalyse.
- Besluitvormingsfase: bestuurlijke verankering en voorkeursbeslissing. Het voorkeursalternatief wordt voorgelegd aan de bestuurders en vastgesteld. Waarbij besluiten om niet door te gaan naar de planuitwerkingsfase ook een besluit is. Afspraken over het vervolgproces worden neergelegd in een bestuursovereenkomst.

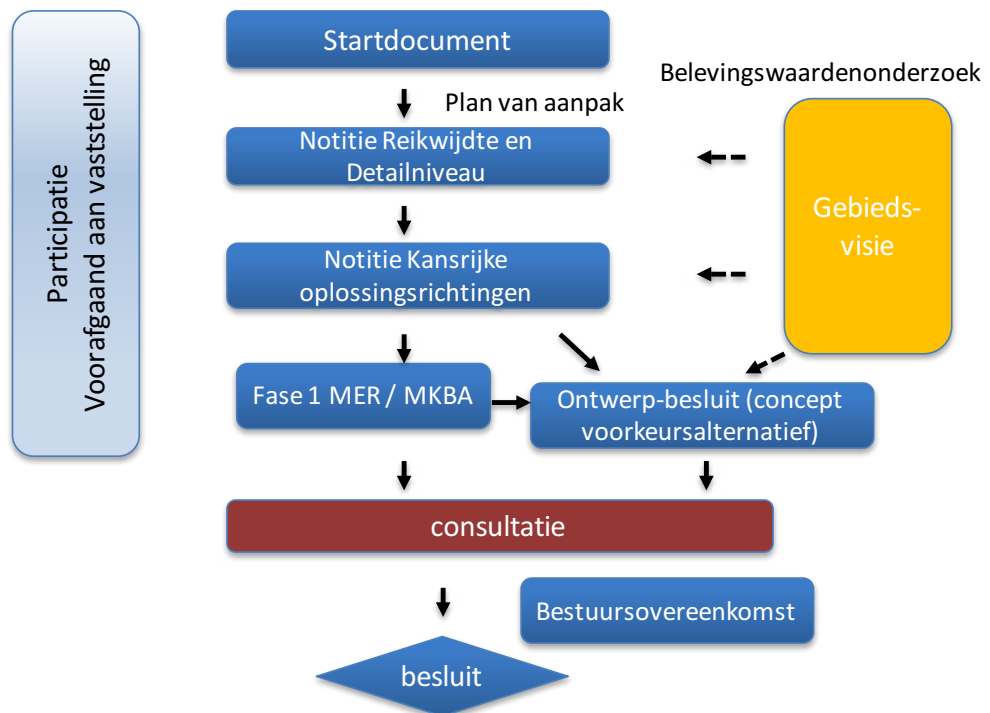
In bijgevoegd schema zijn de belangrijkste stappen in de MIRT-verkenning weergegeven, leidend tot een besluit over een voorkeuralternatief. Bij alle stappen hoort participatie, voorafgaand aan bestuurlijke vaststelling.

Het traject van het MER start met een Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Hierin staat aangegeven wat er gaat gebeuren, wanneer en door wie. Onderdeel van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau is een beoordelingskader. Dit geeft aan welke gevolgen/ effecten van de alternatieven worden onderzocht. Het beoordelingskader is een hulpmiddel om de verschillende alternatieven op transparante wijze te beoordelen.

Op weg naar de Notitie Kansrijke oplossingsrichtingen worden breed oplossingen geïnventariseerd. Deze worden globaal en kwalitatief beoordeeld, waarna de stuurgroep een keuze maakt voor een beperkt aantal nader uit te werken en te beoordelen alternatieven. Deze keuze is opgenomen in de Notitie Kansrijke oplossingsrichtingen (zeef 1). Bij deze stappen wordt gebruik gemaakt van de opgehaalde inzichten in het kader van de Gebiedsvisie.

De geselecteerde alternatieven worden beoordeeld in het MER en een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Op basis van de onderzoeksinformatie, adviezen en inzichten over het draagvlak kiest de stuurgroep een voorlopig of concept voorkeursalternatief (zeef 2). Na consultatie volgt het definitieve voorkeursbesluit.

Voor de uitvoering van de MIRT-verkenning staat normaal gesproken twee jaar doorlooptijd. Het definitieve besluit wordt daarmee naar verwachting voorjaar 2018 genomen. De planning wordt nader uitgewerkt in het plan van aanpak.

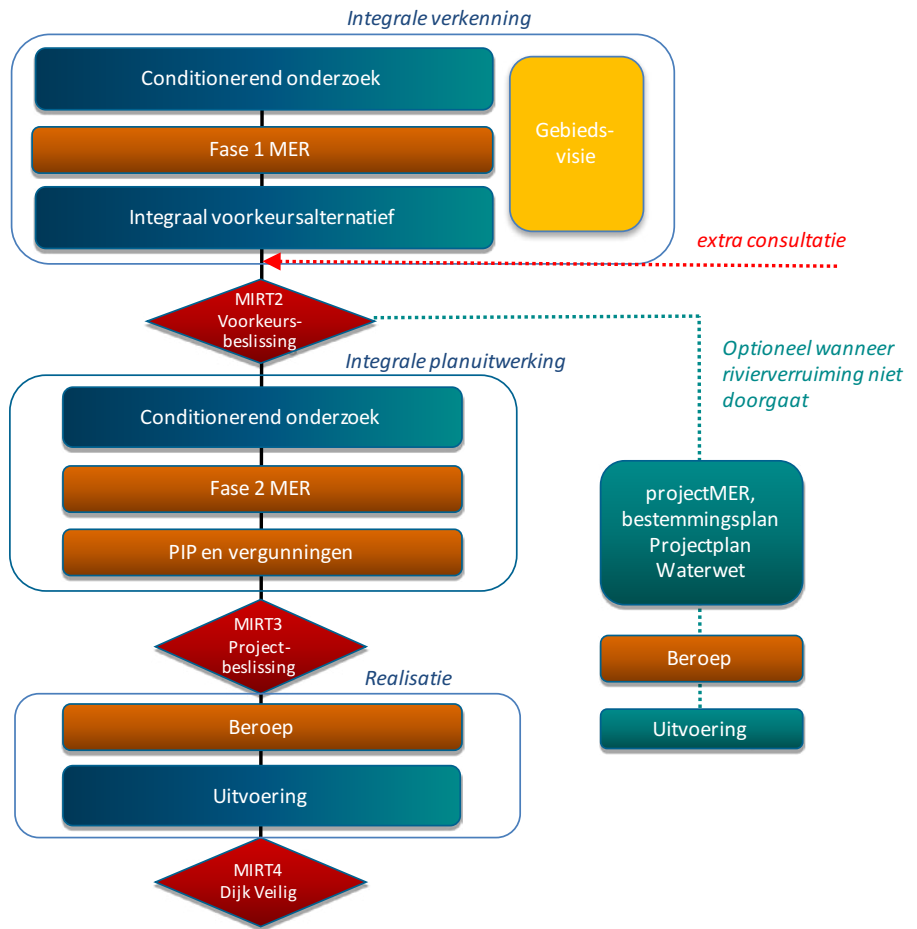
Schema MIRT-verkenning: te doorlopen stappen tot besluit voorkeursalternatief

Doorkijk tot uitvoering

De juridische planprocedure die wordt gevolgd voor een dijkversterkingsproject en voor een MIRT-verkenning is doorgaans niet aan elkaar gelijk. Onderzocht is welke procedure het beste kan worden gevolgd, nu beide projecten toewerken naar één gezamenlijke integrale afweging van het voorkeursalternatief. Hierover is geadviseerd door Antea Group en Pels Rijcken & Droogleevers Fortuijn. Dit heeft geleid tot een keuze voor één ruimtelijk bindend provinciaal inpassingsplan (PIP), waarin de dijkversterking en – indien daarvoor wordt gekozen – de hoogwatergeul worden opgenomen. Indien niet wordt gekozen voor de geul of een andere rivierverruimende maatregel, kan voor de dijkversterking alsnog worden overgestapt op juridische borging via het Projectplan Waterwet.

Het PIP wordt voorbereid met behulp van één m.e.r.-procedure, met een gecombineerd plan- en project-MER. Deze wordt in twee fases uitgevoerd, namelijk globaal tijdens de verkenningsfase ten behoeve van de keuze van het voorkeursalternatief en vervolgens specifiek tijdens de planuitwerkingsfase ten behoeve van het projectbesluit. Bezwaar en beroep vindt plaats aan het einde van de planuitwerkingsfase op het PIP. Tijdens de verkenningsfase vindt extra consultatie plaats ten behoeve van het vaststellen van het definitieve voorkeursbesluit.

Deze procedurele aanpak biedt ruimte voor een zorgvuldig en geïntegreerd proces en voor participatie met de streek, binnen een strak tijdschema. De planuitwerkingsfase vergt naar verwachting twee jaar doorlooptijd en leidt daarmee tot een projectbesluit in het voorjaar van 2020 (planning nader uit te werken). Daarna kan de uitvoeringsfase starten.

Procedureschema: stappen van verkenning, planuitwerking naar uitvoering

4 Referenties

- AnteaGroup, HKV, Stroming, in opdracht van provincie Gelderland. (2015). *Bandbreedte hoogwatergeul Varik-Heesselt*. Arnhem: Provincie Gelderland.
 - Asselman, N., Tielen, J., & Vermeulen, J. (18 augustus 2014). *Prioriteren, agenderen en programmeren*. Arnhem: Deltaprogramma Rivieren.
 - Bijl, A. (januari 2014). *Gebiedsanalyse ten behoeve van gebiedsproces Varik-Heesselt*. Arnhem: Provincie Gelderland en gemeente Neerijnen.
 - Bos, M., & Hartgers, E. (2015). *Perspectieven voor ecosysteemdiensten en natuur van een hoogwatergeul bij Varik Heesselt; Een studie voor de NKN-casus Waterveiligheid Deltaprogramma*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
 - Deltaprogramma. (2014). *Deltaprogramma 2015; Werken aan de Delta, De beslissingen om Nederland veilig en leefbaar te houden*. Den Haag: Deltaprogramma.
 - Klerkx, E. (18 februari 2015). *Projectplan MIRT Onderzoek Hoogwatergeul Varik-Heesselt; Op weg naar een Startbesluit MIRT-verkenning*. Arnhem: Provincie Gelderland.
 - Klerkx, E., Janssen, J., Nienhuis, A., Koenraadt, R., & Berg, R. v. (2014). *Hoogwatergeul Varik Heesselt, Pre-verkenning, Samen vooruitlopen op een beslissing voor meer rivierruimte*. Arnhem, Neerijnen, Tiel: Provincie Gelderland, gemeente Neerijnen, Waterschap Rivierenland.
 - Koenraadt, R., & Klerkx, E. (2014, september). *Bewoners lopen zich warm voor de Deltabeslissing; Participatie nieuwe stijl: bewoners in de kopgroep*. *Landwerk*, pp. 22-26.
 - Koenraadt, R., & Maronier, V. (28 mei 2015). *Het belang van een hoogwatergeul Varik-Heesselt*. AnteaGroup iov provincie Gelderland.
 - Levelt, O., Asselman, N., Grave, P. d., Raymond van der Meij, I. v., Horst, W. t., Pol, J., . . . Vos, R. (10 juli 2015). *Uitwerking methode voor bepaling effectiviteit rivierverruiming, Functionele beschrijving (versie ter review voor ENW)*. Deltares, HKV iov Rijkswaterstaat WVL.
 - Maronier, V., & Koenraadt, R. (2015). *MIRT 1 Onderzoeksrapportage hoogwatergeul Varik-Heesselt*. AnteaGroup iov provincie Gelderland.
 - Ministerie van infrastructuur en milieu. (november 2011). *Spelregels van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.
 - Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat. (december 2010). *Handreiking MIRT-verkenning*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat.
 - Ministerie IenM, Ministerie EZ. (december 2015). *Nationaal Waterplan*. Den Haag: Ministerie IenM.
 - Ministerie IenM. (13 november 2015). *Brief aan Tweede Kamer betreffende Uitkomsten BO's MIRT najaar 2015, kenmerk IenM/BSK-2015/212446, met Bijlage 1 Afsprakenlijst Bestuurlijke overleggen MIRT 2015*. Den Haag: Ministerie IenM.
 - Ministerie IenM. (25 november 2015). *Brief aan Tweede Kamer betreffende Vragen over de Hoogwatergeul Varik-Heesselt, kenmerk IenM/BSK-2015/225067*. Den Haag: Ministerie IenM.
 - Ministerie IenM. (25 november 2015). *Brief aan Tweede Kamer betreffende Antwoorden op vragen n.a.v. begrotingsstaat en het Deltaprogramma 2016, kenmerk IenM/BSK-2015/220351 (zie vragen en antwoorden Deltaprogramma met nummers 27 t/m 38 over de rivierafvoer en vragen 54 t/m 58 over de geul Varik-Heesselt)*. Den Haag: Ministerie IenM.
 - Ministerie IenM. (25 november 2015). *Brief aan Tweede Kamer betreffende Waterbeleid kenmerk IenM/BSK-2015/222595, met Bijlage 2 rapportage Piekafvoer bij Lobith - leeswijzer*. Den Haag: Ministerie IenM.
- Overzicht relevante rapporten bij deze Bijlage 2 Piekafvoer:
- Lammersen (2004), *Grensoverschrijdende effecten van extreem hoogwater op de Niederrhein*. ISBN 9036956390, RIZA, Arnhem [http://www.nifv.nl/upload/89844_668_1175786909265-Grensoverschrijdende effecten \(2004\) - Ministerie van Verkeer en Waterstaat.pdf](http://www.nifv.nl/upload/89844_668_1175786909265-Grensoverschrijdende%20effecten%20(2004)-Ministerie%20van%20Verkeer%20en%20Waterstaat.pdf)
 - Paalberg A. (2014), *GRADE Niederrhein-dijkoverstroming versus dijkdoorbraak* –

Rapport HKV, kenmerk PR2942.10 <http://dtvirt35.deltares.nl/products/30871>

- Hegnauer M., Beersma J.J., Van den Boogaard H.F.P., Buishand T.A., Passchier R.H. (2014). *Generator of Rainfall and Discharge Extremes (GRADE) for the Rhine and Meuse basins; Final report of GRADE 2.0* – Rapport Deltares <http://kennisonline.deltares.nl/product/30735>
 - Prinsen (2015), *Onzekerheidsanalyse hydraulica in GRADE* – Deltares rapport, kenmerk 1220082-010-HYE-0001. <http://dtvirt35.deltares.nl/products/30862>
 - ENW advies GRADE en afvoerstatistiek (2015), <http://www.enwinfo.nl/images/pdf/adviezen-2015/ENW-15-04-Advies-GRADE-en-afvoerstatistiek.pdf>
 - Frederiek Sperna Weiland, Mark Hegnauer, Laurene Bouaziz and Jules Beersma (2015), *Implications of the KNMI'14 climate scenarios for the discharge of the Rhine and Meuse, comparison with earlier scenario studies*, Deltares (1220042-000) <http://dtvirt35.deltares.nl/products/30869>
 - Frans Klijn, Mark Hegnauer, Jules Beersma, Frederiek Sperna Weiland (2015), *Wat betekenen de nieuwe klimaatscenario's voor de rivierafvoeren van Rijn en Maas? Samenvatting van onderzoek met GRADE naar implicaties van nieuwe klimaatprojecties voor rivierafvoeren*, Deltares en [KNMI](http://www.knmi.nl). <http://dtvirt35.deltares.nl/products/30870>
- Ministerie IenM (27 november 2015). *Kostenreductie dijkverbeteringen door rivierverruimingen Varik-Heesselt en Sleeuwijk (Waal)*, Bestuurlijke samenvatting. Den Haag: Ministerie IenM.
 - Mulders, M. (december 2013). *Beleidsanalyse ten behoeve van gebiedsproces Varik-Heesselt*. Arnhem: Provincie Gelderland en gemeente Neerijnen.
 - Nienhuis, A. (februari 2014). *Rereferentiestudie hoogwatergeulen*. Arnhem: Provincie Gelderland en gemeente Neerijnen.
 - Nienhuis, A. (september 2014b). *Meekoppelmogelijkheden hoogwatergeulen (concept)*. Arnhem: Provincie Gelderland en gemeente Neerijnen.
 - Prins, S. (22 juli 2015). *Factsheet Kosten Hoogwatergeul Varik-Heesselt*. Expertisecentrum Kosten Deltaprogramma iov provincie Gelderland.
 - Provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland. (april 2014). *Voorkeursstrategie Waal en Merwedde, definitief advies Deltaprogramma Rivieren*. Arnhem: Provincie Gelderland.
 - Provincie Gelderland namens Bestuurlijk Platform Rijn. (12 oktober 2015). *Beantwoording verzoek Minister Schultz van Haegen om voorstel rivierverruimende maatregelen, zaaknummer 2015-011489, met Bijlage 1 Notitie 'Regionaal voorstel Rijn'*. Arnhem: Provincie Gelderland.
 - Roovers, G., Maronier, V., & Koenraadt, R. (9 juni 2015). *Memo Verkenning MIRT2 Hoogwatergeul Varik-Heesselt*. AnteaGroup iov provincie Gelderland.
 - Van der Velden, K. (24 juli 2015). *Hoogwatergeul Varik-Heesselt, onderzoek naar meekoppelkansen (concept)*. Arnhem: Provincie Gelderland.
 - Verhoeven, D. (16 oktober 2015). *Rivierverruiming in en robuust rivierengebied*. Arnhem: Rijkswaterstaat ON in opdracht van ministerie van IenM (DGRW).
 - Vuren, S. v., Pol, J., Horst, W. t., Pleijter, G., Meij, R. v., Levelt, O., . . . Vos, R. (juli 2015). *Analyse effectiviteit rivierverruiming Waal, Kostenreductie dijkverbeteringen door rivierverruimingen Varik-Heesselt en Sleeuwijk*. HKV Lijn in Water ism Deltares iov Rijkswaterstaat WVL.
 - Waterschap Rivierenland. (2014). *Follow-up Voorkeursstrategie Waal/Merwedde, Samenwerking in de uitvoering: realiseren waar kan, ontwikkelen waar het moet!* Tiel: Waterschap Rivierenland.

Provincie Gelderland
Eusebiusplein 1a
6811 HE ARNHEM
Postbus 9090
6800 CX Arnhem